

Бн.

32613

ВСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

М. К. ДАМЯНОВЪ

ДУКО ТАСЕВЪ

(КИЧЕВСКИ ВОЙВОДА 1880—1900 г.)

СПОМЕНИ

СОФИЯ

1938

838 276

КИЧЕВСКО БЛАГОТВОРИТЕЛНО БРАТСТВО

М. К. ДАМЯНОВЪ

ДУКО ТАСЕВЪ

(КИЧЕВСКИ ВОЙВОДА 1880—1900 г.)

СПОМЕНИ

СОФИЯ

1938

Дуко Тасевъ и единъ неговъ четникъ.

М. К. Дамяновъ

Дуко Тасевъ

(Кичевски войвода 1880 — 1900)

(Спомени)

„Роденъ съмъ въ с. Юдово — Кичевско.

Въ нашия край никога не сж престанали да бродятъ юнаци изъ планинитѣ и пѣсни да се пѣятъ за тѣхъ, но азъ ще разкажа за това, което съмъ видѣлъ съ очитѣ си и самъ преживѣлъ.

Освободителната руско-турска война (1877—78 г.) освободи България, но македонскитѣ българи останаха подъ робство. Това не ни отчая. Поражението на турцитѣ бѣше голѣмо и тѣ се чувствуваха като смазани. Ние почнахме да вѣрваме повече въ нашитѣ сили и въ скорошното ни освобождение. Освенъ това въ освободителната война бѣха взели участие и много македонци, които не се помириха и продължиха борбата. Единъ отъ тия юнаци бѣше Ангелъ войвода роденъ отъ с. Церъ-Битолския Демиръ Хисаръ, който се появи въ нашенско веднага следъ войната още въ 1879 год.

Виждалъ съмъ го нѣколко пжти. Той бѣше възсухъ съ черна заострена брадичка, а на гърдитѣ си

носѣше много ордени дадени му за отличие като опълченецъ въ българо-шипчен-ското опълчение (1877—78 г.). Той изглеждаше на около 40 години. По рано билъ нѣколко години войвода въ днешна България и поради това му пѣхча пѣсента:

„Седумъ години бугарски планини, Ангеле бре,
Осма година Македония, войводо“ . . .
Дали ти е жалко за старата майка, Ангеле бре,
Моята майка е Баба-планина*), дружино бре!!

Той ходѣше обикновено съ 2 четници. Единиятъ отъ неговитѣ четници въ 1895 год. ми разказа следното за юнашката смъртъ на войводата: Въ 1881 год. когато Ангелъ войвода се иамиралъ въ местността Лопушникъ, близо до Лазаро-поле, се наранилъ случайно съ револвера си и понеже не можелъ да се движи, отнесли го въ една пещеря. Обаче следъ нѣколко седмици една потеря узнала отъ единъ овчаръ следъ тежки изтезания, че въ Лопушникъ се криятъ комити. Една сутринъ четниците забелѣзали, че къмъ пещерята идва турска войска и башибузуци. Войводата разбралъ, че има предателство и понеже самъ не можелъ да се движи, заповедалъ на четниците да се спасяватъ, като имъ далъ и своята пушка, а си запазилъ само револвера. Следъ това напустналъ пещерата и не много далече се сврелъ въ голѣмата папратъ до една смрека.

*) Планини въ Западна Македония.

Потерята го отминала, но единъ закъснѣлъ потераджия отъ с. Сълпъ берейки ягоди се натъкналъ на него. Войводата билъ веднага обграденъ и следъ кжса престрелка билъ тежко раненъ и плененъ защото не можалъ да се самоубие. Качили го на единъ конь, но близо до с. Душегубица е билъ убитъ отъ башибузука и тамъ го погребали. Ходилъ съмъ на гроба му, който се тачеше много отъ народа.

Къмъ 1880 год. се появиха четитѣ на Михайлета отъ 10—11 души и на Мицко отъ Латово — 8 души. Съ тия две чети ту съ едната, ту съ другата, се движеше като подвойвода Насте отъ с. Латово, опълченецъ отъ шипченското опълчение, който презъ 1882—83 год. замина за България и се заселилъ въ шуменско.

Баща ми и азъ бѣхме ятаци на четата на Михайлета и често ходѣхъ по нѣколко дена съ него като четникъ. Взехъ участие и въ известното сражение, което стана въ с. Юдово между четата на Михайлете и прочутитѣ янкеседжии отъ помашкото с. Другово. И до днесъ кичевчани съ особена гордостъ пѣятъ пѣсенъта:

„Крѣвъ се лѣе во Юдово
Хаберъ нѣматъ во Другово“

.....

Друговчани узнали, че нѣкои отъ четниците на Михайлета се навѣртатъ въ с. Подвизъ и Юдово и поради това около 40 души отлично въоръжени

тръгнаха да ги търсятъ. Още съ влизането си въ с. Юдово потеряха тръгна право къмъ нашата кжща, кждето бѣше цѣлата чета, Воеводата обаче свое- временно зае позиция задъ дворскитѣ зидове и се завърза силно сражение. Скоро трима турци паднаха убити, а тѣхния главатаръ Мислимъ ага бѣ тежко раненъ Това разстрои потерята и тя се отдрѣгна, а четата безъ жертви се изтегли отъ селото. Всички четници бѣха отъ нашитѣ села, та тава сражение изплаши мѣстнитѣ турци, а на българитѣ духътъ се повдигна много.

Все по това време въ връзка съ охридското съзаклятие мина и презъ нашитѣ краища четата на известния войвода Илия Делията родомъ отъ с. Илино съ 20—21 четници.

Презъ 1881—82 год. поради охридското съзаклятие, въ което бѣха замесени хора и отъ демиръ-хисарско и кичевско, преследването на четитѣ се засили извънредно много. Познавамъ търговеца на овни Христо Поповъ отъ с. Сливово, единъ едъръ мжжъ, когото хванаха турцитѣ, когато пренасяше оржжие за съзаклятницитѣ и казваха, че това било главната причина за разкриването на съзаклятието. Той умрѣ въ битолския затворъ.

Поради усиленото преследване на четницитѣ и голѣмитѣ изтезания на населението отъ страна на потеритѣ въ края на 1882 год. Михайле разпусна четата и избѣга на гурбетъ. Мицко отъ Латово за презъ зимата се скри съ четата въ една пещеря въ Беличка планина. На местни поклади 1883

год. войска ги обсади и Мицко се предаде безъ бой. Толкова му бѣше юнащината. Отпосле сж-щиятъ къмъ 1895 год. за пари стана сърбоманинъ.

При това положение вмѣсто да се излагамъ излишно, счетохъ за благоразумно да напусна родното си село и пролѣтѣта дойдохъ въ София. Работихъ съ нашенци, изкарахъ нѣкоя пара и есенѣта се върнахъ пакъ въ Юдово. Оженихъ се и престояхъ като миренъ човѣкъ цѣлата 1884 год., а въ началото на 1885 год. отново дойдохъ въ София

Съ четата на капитанъ Калмиковъ

Скоро обаче известниятъ отъ кресненското въстание капитанъ Калмиковъ — русинъ, почна да събира многобройна чета, за да замине задъ Вардаръ и, както ни увѣряваха, щѣлъ да вдигне общо въстание заедно съ албанцитѣ. На всѣки случай после чухме, че наистина презъ това лѣто се разбунтували нѣколко албански главатарии въ Дебърско, Ипекъ и другаде.

Отъ западна Македония най-много бѣхме ние кичевчанитѣ — 12 души:

1) а) Отъ с. Ращани Китанъ — умрѣ въ Алепъ на пътъ за Диаръ Бекиръ.

б) Никола Цвѣтановъ и Андонъ по презиме струва ми се Милевъ — заточеници и четвъртиятъ по прекоръ „топчията“, името не му помня.

2) Отъ с. Юдово — двама: азъ, Дуко Тасевъ, заточеникъ и Здраве Христовъ, умрѣ на заточение въ Тарабулусъ — Триполитания.

3) Отъ с. Козица-Фиданъ Йовевъ — умрѣ на заточение въ Тарабулусъ — Триполитанія.

4) Отъ с. Подвизъ — Максимъ Трифоновъ и Никодимъ Веляновъ, заточенници.

5) Отъ с. Вранещица — Янаки Деспотовъ, умрѣ заточение.

6) Отъ с. Бръждани — Дишко Стояновъ.

7) Отъ с. Латово — Христо, старъ харамия, подвизавалъ се въ Прешовско, Паланечко, Вранско и пр. съ четитѣ на Спиро Чакре, Шийке, Ангеле отъ Прилѣпъ и др.

II Отъ Демиръ-Хисарско си спомнямъ:

1) Отъ с. Баздерникъ — Стоянь . . . умрѣ на заточение.

2) Отъ с. Церъ — Богоя А. Лазаровъ, умрѣ на заточение.

3) Отъ с. Брезово — Мицко . . . умрѣ въ Алепъ на пѣтъ за Диаръ Бекиръ.

4) Отъ с. Сопотница — Василь Джука.

III Отъ Лазаро-Поле — Ташко, бившъ консулски гавазъ въ Битоля, убиха го въ затвора на заточение.

IV Отъ гр. Прилѣпъ — Георги Коневъ и Коне (Алексовъ).

V Отъ Крушово — Пито Гулевъ, заточеникъ, известниятъ въ илинденското въстание войвода — тогава бѣше 19—20 годишенъ.

VI Отъ с. Янковецъ — Ресенско, единъ ученикъ отъ шуменската гимназия, който бѣше секретаръ на четата.

VII. Единъ отъ с. Кривогащани.

VIII. Нѣколко души костурчани и охридчани.

IX. Спомнямъ си сжщо така нареченитѣ „кюстендилски войводи“ Мито Юрука, Коле Секулички, Георги Кацарея и Костадинъ заякотъ отъ Гевгели. Повечето отъ тѣхъ бѣха стари харамии съ голѣмъ чалѣмъ.

На пжтъ къмъ Вардаръ.

Цѣлата чета на Калмиковъ бѣше отъ около 60 човѣка вмѣсто 200—300 души, както се говорѣше отначало, че ще бждемъ. Презъ априль бѣхме вече въ Кюстендилъ. Следъ 2—3 дневно дебнение и не малко мжчнотии, задигнахме отъ единъ държавенъ складъ за старо турско оржжие 250 пушки, повечето мартини, сабли и пр. Вънъ отъ града отбрахме 35 пушки, а останалото оржжие скрихме. Мнозина отъ четницитѣ си имаха собствено оржжие.

Веднага минахме границата. Следъ това прегазихме р. Брегалница въ дѣсно отъ Царево село, минахме край в. Голакъ и следъ 1—2 прѣхода се спузнахме въ струмишското поле.

Презъ цѣлия походъ до тукъ не бѣхме обезпоявани отъ никого. Но шомъ нагазихме въ полето, започнаха да сноватъ около насъ многобройни потери и положението ни стана твърде опасно.

Ние бѣхме гладни и изморени. Съ голѣма мжка се довлекохме до едно село въ дѣсно отъ гр. Струмица и спрѣхме на единъ малкъ хѣлмъ. Калмиковъ не можеше да мрѣдне отъ умора и ни каза

че тукъ ще се биемъ до край. Четникътъ Спасъ отъ струмишко му възрази и войводата вдигна пушката да го застреля, но му отбихме ржката. Тогава азъ и единъ другаръ отидохме изъ нивитѣ и докарахме два пуснати на паша коне. Калмиковъ и секретаря му качихме на конетѣ и продължихме пжтя къмъ планината. По пжтя презъ полето, за да заблудимъ потераджиитѣ, набихме нѣколко селяни, за да ни кажатъ дали сж видѣли комититѣ ругаеики ги по турски. Право да си кажа по оржие (турски мартини) и облекло не се различавахме много отъ потераджиитѣ, а освенъ това ние нарочно говорѣхме по турски, та селянитѣ не можеха да разбератъ въ сжщностъ какви сме.

Къмъ 4 ч. сл. пл. стигнахме планината. Тамъ на-мѣрихме единъ селянинъ. Отъ тамъ се виждаше Вардаръ и около 50 войнишки палатки при моста. Селянинътъ ни каза, че мостътъ се пази само отъ десетина войници. Едва що си починахме, яви се аскеръ и башибозукъ, които почнаха да стрелятъ по насъ. Съ нѣколко залпове ги прогонихме. Само на Ташко единъ куршумъ откъсна два прѣста. Следъ това се опжтихме къмъ Вардаръ.

Явно бѣше, че цѣлата мѣстностъ гъмжи отъ аскеръ и потери и че на следния день ще имаме го-лѣмо сражение. Войводата Калмиковъ свика на съвѣтъ „войводитѣ“ и заяви, че рано сутринъта денски ще минемъ моста на р. Вардаръ като избиемъ войницитѣ. „Войводитѣ“ си дадоха видъ, че сж

съгласни съ тоя планъ и всички се приютихме подъ шумацитъ за почивка и сънь.

Това бързо съгласие на „войводитъ“ при нашето тежко положение ми се видъ доста съмнително. Азъ бѣхъ по старъ между кичевчанитъ, 27—28 годишенъ, по опитенъ и нѣщо като тѣхенъ началникъ. Сънь не ме хващаше.... По едно време разбрахъ отъ шушуканията, че „кюстендилскитъ войди“ съ повечето отъ хората си, ще ни напуснатъ още презъ нощъта. Сигурно дрѣзкия планъ на Калмиковъ — да минемъ моста на сила — допринесе много за това тѣхо недругарско решение. Веднага отидохъ при Калмиковъ и му казахъ опасенията си. Стоящиятъ до него Мито Юрука — „войвода“ — резко каза, че това е невъзможно и отиде лично да провѣри, но и той не се върна... Единъ часъ преди разсъмване „войводитъ“, заедно съ по нѣколко души четници, бѣха ни оставили.

Сражението.

Зората ни завари само 27 души. Почти всички бѣхме отъ битолския край.

Калмиковъ бѣ вънъ отъ себе си.

Най-ужасното бѣше, че само тия, които ни оставиха, познаваха мѣстността — единъ лабиринтъ отъ планини и гори между с. Удово и Демиръ-Капия. Нито войводата Калмиковъ, нито нѣкой другъ отъ насъ знаеше нѣкакъвъ пжтъ, нито можеше да се ориентира. Въ тридневнитъ сражения и схватки ние просто се лутахме: ту нападахме, ту отстѣпвахме,

безъ да знаемъ кжде отиваме — нито нощемъ, нито денемъ.

Рано още въ недѣлята аскерътъ и башиозбуцитъ откриха силенъ пушеченъ огънь отъ всички страни. Ние обаче отговорихме така енергично, че турцитъ презъ цѣлия день стреляха отъ тѣхнитъ позиции, но не ни атакуваха нито единъ пжтъ.

Дочакахме нощта безъ никакви жертви. Ние си пробихме пжтъ презъ окржжаващитъ ни турци, но четата не знаеше кжде отива. Въ понедѣлникъ отново се видѣхме заобиколени отъ всѣкжде и пакъ се повтори сжщото. Изобщо турцитъ никакъ не бѣха смели и предприемчиви. Навѣрно споменътъ отъ неотдавнашната руско-турска война и юначеството на гяуритъ имъ вдѣхваха голѣмъ страхъ. Тоя день отъ нашитъ падна убитъ единъ костурчанинъ.

Вечерята пакъ си пробихме пжтъ и отново забродихме изъ планинитъ — безъ пжтъ и посока, натъквайки се на всѣка стжпка на потери и засади. Въ лутанията особено презъ тая нощъ, провирайки се изъ безкрайнитъ храсталаци, мнозина се изгубиха и станаха жертва на потеритъ.

Едва що се разсъмна въ вторникъ и турцитъ пакъ откриха огънь срещу насъ. Почнаха да ни обстрелватъ и съ две планински орждия. Отъ двудневнитъ сражения и гладъ ние бѣхме вече много разстроени. Въ тоя день следъ пладне падна убитъ самия юначенъ войвода капитанъ Калмиковъ — вѣчна му слава, — заедно съ неговия секретаръ. Отивайки да заематъ единъ шумакъ, тѣ попаднаха на

скрили се тамъ многобройни потераджии и геройски завършиха своя животъ.

Настъпи четвърта нощъ.

Войводата бѣше убитъ, а ние цѣли 4 дена нищо не бѣхме турнали въ уста, освенъ по нѣколко букви листа. Страшно бѣше изтощението ни. Отъ гладъ и умора бѣхме като мъртви.

Презъ нощта се измѣстихме малко отъ това мѣсто. Азъ и двама другари бѣхме въ единъ шумакъ. Около 8 ч. сутринята къмъ насъ се зададоха двама потераджии. Следъ минутно колебание, решихме да ги допуснемъ да дойдатъ и ги пленимъ, Скоро тѣ влѣзоха въ шумака. Насочихме пушките срещу тѣхъ и тѣ се предадоха. Вързахме ги. Тѣ бѣха двама поляци — помаци изпратени да разгледатъ гжсталацитѣ. Тѣ се обърнаха къмъ насъ и ни помолиха да не ги убиваме, защото нѣма да имаме никаква полза отъ това, а само ще останатъ сираци тѣхнитѣ деца и добавиха „пиле не може да прехвъркне отъ аскеръ и башибузукъ. По-добре е да се предадете, защото султанътъ ще има милостъ къмъ васъ, ако сторите така“.

Ясно бѣше за насъ и безъ това, че само ако сме птици може да се спасимъ. Нека отбѣлѣжа, че презъ целитѣ три дена турцитѣ викаха на български да сложимъ оржжието и че ще бждемъ снисходително третирани.

Настана най-страшната и мжчителна минута въ живота ми. Нито сила, нито воля бѣха останали у насъ. Ние бѣхме една мърша, нищо повече.

Посвъѣтвахме се и решихме да се предадемъ. Отвързахме единия полякъ и му поржчяхме да каже, че се предаваме на аскера, но не и на потераджиитѣ. Не следъ много той се върна и ни съобщи, че юзбашията е съгласенъ.

Скоро потераджиитѣ почнаха да се отдалечаватъ отъ шумацитѣ, а петдесетина войници се строиха на едно равнище въ две редици. Тогава ние останалитѣ, всичко 18 души, се събрахме на едно мѣсто, подкарахме вързани поляцитѣ и ги отвързахме само като стигнахме съвсемъ близо до войската. Следъ това влѣзохме между дветѣ редици войници. Юзбашията ни каза само: „арно сторифте, бре синко“ и безъ да ни разоржжи ни подкара къмъ бимбашията, който бѣше далече на 1—2 километра.

Бимбашията — бошнякъ, заповѣда да ни обезоржатъ и ни запита защо се предадохме и защо сме дошли да се биемъ. Отговорихме, че гладътъ ни застави, а той се усмихна и каза „знаехъ, знеехъ, че гладътъ ще ви доведе тука при мене, а защо се биете — воиводата ви знае и московцитѣ. Азъ нѣма да ви питамъ повече. Има сждъ, той ще ви пита и сжди“.

До като траеше това потераджии донесоха отсечени главитѣ на войводата ни Калмиковъ и секретаря му. Бимбашията страшно се разгневи, замахна съ камшика си и почна да имъ нанася жестоки удари, като викаше, че трѣбвало не главитѣ

да имъ отсекатъ, а живи да ги хванатъ, защото войводата щѣлъ всичко да разправи.

Следъ това се обърна къмъ кмета на близкото село и му заповѣда да донесе хлѣбъ за насъ, а кметътъ му каза: „какъвъ хлѣбъ за тия хора, куршуми, куршуми за тѣхъ“. Тогава бимбашията нанасяйки му силни удари съ бича извика; „кжде бѣше вчера, бре керата, да имъ прашашъ куршуми, когато бѣха съ пушки въ ржце, а днесъ имъ искашъ главитѣ!“

Донесоха ни хлѣбъ и съ желѣзницата ни откараха въ Солунъ, кждето ни държаха целъ месецъ безъ разпитъ. Скоро следъ това ни сждиха.

Предъ сжда Ташко отъ Лазаро-поле гордо заяви, че ние сме дошли да се биемъ за освобождението на Македония. Всички бѣхме осждени по на 10 години затворъ, а само Ташко на 15 години, като наказанието излежимъ въ гр. Аргале Мадемъ Терсаане въ източна Мала Азия—оттатакъ Диаръ Бекиръ.

Сждбата на другитѣ четници не бѣше по добра. Нѣкои по отдѣлно спасявайки се, попаднали на потераджии и били избити. Фиданъ Йовевъ и Здраве Христовъ били хванати къмъ Скопско и затова бѣха сждени отъ прищинския воененъ сждъ и осждени на 12 години затворъ и заточение въ Тарабулусъ — Триполитания, кждето скоро умрѣха. Групата съ кюстендилскитѣ войводи, която ни напусна нощта срещу недѣля, се натъкнала при гр. Радовишъ на една силна потеря и тамъ паднали убити нѣколко души.

По пѣтя на страданията.

На св. Никола 1885 год. 16 души ни качихи на параходъ и поехме пѣтя на македонското мъченичество.

Въ Чанакъ-кале престояхме 2 дена. Въ Смирна ни държаха 1¹/₂ месецъ и следъ четириднешно пътуване съ параходъ стигнахме въ Скендеръ-скелеси.

Храна не ни даваха и ние си купувахме съ оскъднитѣ наши срѣдства или просѣхме, та бѣхме крайно изнемошѣли.

Следъ нѣколко мъчителни преходи стигнахме въ гр. Алепъ. Цѣлиятъ пѣтъ вървѣхме пеши по 7 души вързани на единъ дебелъ синджиръ, на който имаше 7 халки, а въ тѣхъ нашитѣ вратове. И до днесъ трѣпки ме побиватъ при спомена за тия проклети 7 халки. Държехме се единъ за други, но отъ умора и немощъ всѣки нѣколко крачки нѣкой отъ насъ се спѣваше, падаше и дърпаше вратоветѣ на всички ни. Постоянно бѣхме гладни и умирахме за вода изъ тоя безкраенъ и безводенъ пѣтъ. А отгоре на всичко по гърбоветѣ ни плющѣха непрекъснато камшицитѣ на стражата. . . Тия страшни тегла по после ме върнаха отново къмъ комитлъка. Ехъ, братко, не знаятъ младитѣ що е робство и свобода! . . . но нека продължа.

Само въ Акъ-теке християни араби ни дадоха хлѣбъ. Китанъ отъ с. Ращани и Мицко отъ с. Брезово още преди да стигнемъ въ Алепъ бѣха вече болни. Потеглихме отъ алепския затворъ, но тѣ паднаха на улицата, отвързаха ги отъ синджира и

ги върнаха. Очитѣ на всички ни бѣха пълни съ сълзи. Явно бѣше, че смъртъта скоро ще ги отърве. Простихме се съ тѣхъ, чувствувайки, че вече нѣма никога да се видимъ. . . А и насъ очакваше сжщата сждба. . : Тѣ умрѣха въ затвора само нѣколко дни следъ раздѣлата ни.

Първитѣ 6 дена отъ Алепъ за Диаръ-Бекиръ бѣхме малко по добре. Въ Алепъ Ташко продаде една скжпа горна дреха отъ капитанъ Калмиковъ за 350 гроша, та се снабдихме съ малко пари. Чаушинътъ, който ни караше, каза, че билъ пленникъ у руситѣ и го гледали тамъ много по-добре отколкото султана, та му паднало случай и той да се отплати. И наистина, неговия преходъ отъ 3 дена го взехме за 6 дена. По всички арабски села събираше самъ хлѣбъ и заповѣдваше на арабитѣ да ни черпятъ кафе, — разбира се, само името му бѣше кафе,

Минахме една голѣма рѣка и чаушинътъ ни предаде на другъ чаушъ, който бѣше сжщински звѣръ — постоянно ни биеше съ камшикъ. Следъ 4 дена стигнахме въ Диаръ-Бикиръ, име при което трѣпне всѣко българско сърдце и въ чиято крепостъ и затворъ сж оставили своитѣ мжченически кости толкова борци за нашта свобода.

Следъ като престояхме тукъ нѣколко седмици, опжтихме се за мѣстото на постоянния затворъ въ Аргале Мадемъ и тамъ стигнахме за 2 дена — на 28 мартъ 1886 год.

Цѣлото време 7 години лежахме въ затвора — бѣхме осждени „кюрекъ“ (на затворъ), поради което

нѣмахме право на свободно движение въ крепостѣта, защото това право имаха само осжденитѣ на заточение.

Какво претеглихме отъ катилитѣ, единъ Господъ знае. Най-после обичайната четвъртъ отъ наказанието ни протиха и ни пустанаха на свобода. Ташко и още 2—3 бѣха убити въ затвора отъ катилитѣ, а други умрѣха отъ болести. Отъ 16 души останахме живи само 6 души. Пито Гулевъ и още единъ отъ Кривогащани останаха въ града още нѣколко седмици, защото ги болѣха краката, та не можеха да вървятъ, а ние четиримата потеглихме за Трапезундъ отнасяйки съ себе си скръбъта по изгубенитѣ си другари и жаждата за безкрайна мжстъ.

На пжтъ за родината.

На обратенъ пжтъ пеши за 22 дена стигнахме въ Трапезундъ на велика събота. — По пжтя се хранѣхме отъ подаяния, които ни даваха главно арменцитѣ. Щомъ стигнахме въ града, казаха ни да се обърнемъ за помощъ къмъ гръцкия митрополитъ. За щастие той билъ подчиненъ на Ерусалимския патриархъ и бѣ много добъръ човѣкъ. Прие ни много любезно, даде ни три бѣли меджидии да си купимъ долни дрехи и разпреди да се хранимъ въ единъ монастирски ханъ, докато дойде нѣкой параходъ. Едва следъ 8 дена дойде единъ параходъ. Митрополитътъ даде три лири за билети до Цариградъ и ни каза: „много ми се сърдятъ тукашнитѣ гърци, че се грижа за васъ, но Богъ вижда, че азъ върша едно добро дѣло“.

Следъ 3 дена стигнахме въ Цариградъ. Тамъ нашенци ни събраха 2—3 лири помощь, а и отъ екзархията ни дадоха 3 лири. И презъ времето на заточението ни отъ екзархията ни пратиха 3—4 пжти по нѣколко лири.

Следъ нѣкоко дена съ параходъ стигнахме въ Солунъ. Никола Цвѣтановъ си тръгна за село, а ние тримата решихме да вървимъ направо въ България, разбира се безъ паспорти — ние жадувахме за свободенъ въздухъ внѣ отъ пределитѣ на царството на султана и това ни караше да нехаемъ за опасноститѣ, на които се излагаме и то едва що сме се отървали отъ затвора и отъ гибелта.

За 3—4 дена стигнахме въ Горна Джумая. Явихме се на цинцарина крѣчмаръ Стоилъ и го помолихме да ни прехвърли презъ границата. Той имаше синъ осжденъ за убийство и бѣше заедно съ насъ въ затвора въ Аргале Мадемъ. Още сжщиятъ день по негова поржка търговецътъ Ангелко ни преведе презъ границата като ни прекриваше съ едно стадо овце. Въ 6 ч. сл. пл. бѣхме въ свободна българска земя въ с. Стобъ, кждето кметътъ на селото съ сълзи на очи изслуша разказа на патилата ни.

Следъ 2—3 дена бѣхме вече въ София. Тука братята ми ме увещаха да си замина при семейството и следъ 1 месецъ си отидохъ въ кжщи. Прекарахъ на село почти една година, но турцитѣ ме гледаха съ лошо око и затова въ края на 1894 г. пахъ дойдохъ въ София и се хванахъ на работа.

Пакъ въ планинитѣ.

Презъ 1895 год. многобройни чети минаха границата и дадоха паметни сражения. Азъ заминахъ съ четата на дѣдо Стою, подѣ командата на прославения поручикъ Тома Давидовъ, и като десетникъ взехъ участие въ превзimanето на гр. Доспатъ. Други сж описали поотрано това голѣмо сражение съ турцитѣ.

Следъ нѣколко месеци пакъ си отидохъ въ с. Юдово.

Пролѣтъта 1897 г. дойдоха войводитѣ Юрданъ Пиперката и Никола Геройски — самички безъ четници. Цѣлото лѣто имъ бѣхъ ятакъ и ги хранѣхъ.

Есенъта дойде въ Юдово прочутиятъ изедникъ спяхия Моаремъ-Бегъ — Ремко отъ с. Сълпъ, за да се пазари съ селянитѣ за десетъка. Съ всички се спазари, а съ мене остро се скара, като ми каза, че пакъ въ Диаръ Бекиръ ще ме прати, на което му отговорихъ много дръзко, че и той нѣма много време да деробействува въ Горна Копачка (кичевско). При тоя отговоръ той едва що не ме уби.

Още сжщия день решихъ да свърша съ него. Взехъ си пушката и намѣрихъ Юрданъ Пиперката и Никола Геройски. Отначало тѣ се съпротивиха на моето искане поради голѣмата афера, която ще се подигне, но най-после се съгласиха.

Следния день направихме засада близо дос. Малкоецъ, кждего трѣбваше да дойде Ремко да пазари спяхилъка. На мръкване, почти бѣше тъмно,

той се зададе съ коня си и навлѣзе въ засадата. Отпредъ му стреляха Пиперката и Геройски, а азъ отзаде. Той падна отъ коня раненъ и побѣгна въ тъмнината, но азъ го проследихъ и го повалихъ съ още единъ куршумъ.

Следъ това веднага си отидохъ въ Юдово, а сутринята заминахъ ужъ на пазаръ за Битоля. На връщане близо до селото ми съобщиха, че турцитѣ ме търсятъ да ме арестуватъ и поради това отидохъ въ планината при Пиперката. Последниятъ скоро замина за България, а ние съ Никола Геройски останахме до началото на 1899 г., когато азъ заминахъ също за София.

Въ 1900 год. се върнахъ пакъ, като до Скопие пътувахъ съ паспортъ. Съ мене бѣха и бѣдашитѣ кичевски войводи Наке и Арсо.

Отново се почна комитския животъ. Революционната Организация едва що бѣше почнала по-сериозна работа въ нашия край. Населението продължаваше да страда особено отъ спахийтѣ. Единъ отъ най-жестокитѣ бѣше Адреманъ-бегъ, който поради голѣмото си влияние и янкеседжилъкъ бѣше много опасенъ за българщината. Ето защо единъ день, когато Адреманъ-бегъ трѣгна на пътъ отъ Лазарополе за Прилепъ, устроихме му засада въ мѣстността Лопушникъ, между Лазарополе и с. Душегубица. Той ѣздѣше на конъ, секретаря му на мѣска, а 6 сеймени вървѣха пѣшкомъ. Единъ отъ сейменитѣ вървѣше стотина крачки напредъ. Ние бѣхме 8 души. Двама заехме позиция подъ пътя, а другитѣ надъ пътя. Пропуснахме първия сейменинъ

и щомъ се приближи групата, открихме огънь. Ад-
реманъ-бегъ макаръ и раненъ, скокна отъ коня и
сражението почна, но то трая всичко двадесетина
минути. Виички турци бѣха убити — избѣга само
сейменинътъ, който бѣше авангардъ. Ние не дадохме
никакви жертви. Това бѣ моето последно дѣло
като революционеръ.

Последствията отъ тая афера бѣха твърде теж-
ки за населението. Адреманъ-бей бѣше единъ отъ
най-влиятелнитѣ и богати турци въ цѣлия битолски
вилаетъ. Писъци и олелия се дигна отъ български-
тѣ села. Много селяни бѣха пребити отъ бой, а
други хвърлени въ затвора.

Това ме разтревожи много и азъ заминахъ за
България. Тукъ сега за пръвъ пжтъ следъ тол-
кова буренъ животъ се поогледахъ и се за-
мислихъ за изхранването на многобройното ми
семейство и затова следъ двадесетъ годишенъ ко-
митлъкъ решихъ да се отдамъ на миренъ трудъ.

Старъ съмъ вече — на 80 години и почти слепъ.
Жаля за моята буйна младостъ и ми е тежко, че
следъ толкова мжки, жертви и страдания нашата
хубава майка Македония е още подъ чужда власть.
Но Богъ вижда и правината македонска ще надвие
на всичко“.

Така завърши своя разказъ стариятъ войвода.

Сухата му фигура се тресѣше отъ вълнение, по-
луслѣпитѣ му очи се напрегаха при всѣки за него
скжпъ споменъ, а юмуцитѣ му се свиваха въ зака-
нителнъ жестъ

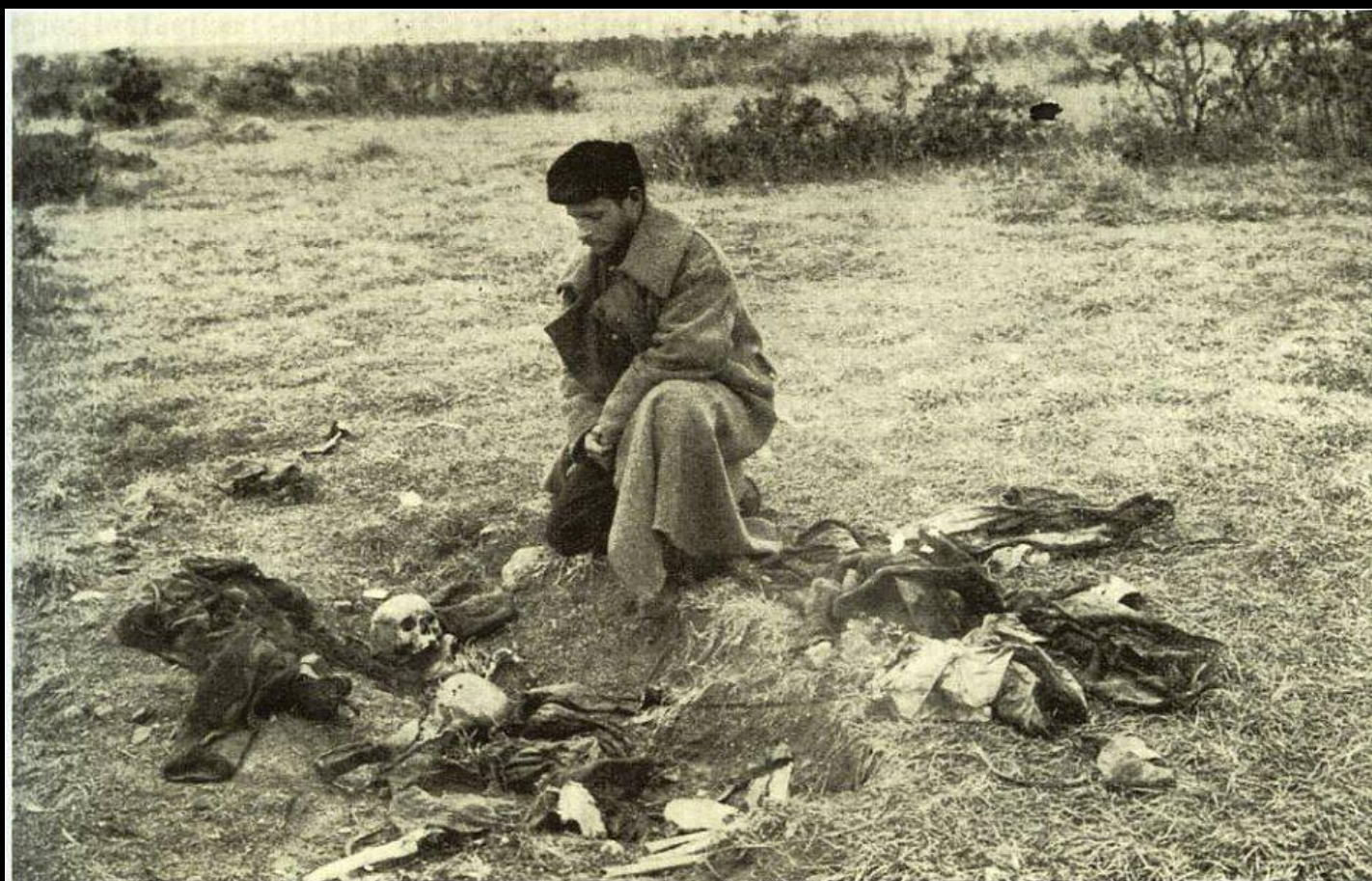

Скенирано за:

www.strumski.com

Библиотека „Струмски“
е създадена в памет на
загиналите за Родината.

Voivode Dimiter Madjarov before the remains of two comrades in arms killed in the battle of Ferres